

İSA MESİH (M.Ö.6-M.S.30)

İsa'nın insanlık tarihi üzerindeki etkisi o kadar açık ve büyüktür ki, bu listenin üst sıralarında yer alıyor olması çok az kişi tarafından sorgulanacaktır. Aslında, dünyanın en etkin dinini telkin etmiş olan İsa'nın neden ilk sırada yer almadığının sorgulanması daha olasıdır.

Hıristiyanlığın zaman içinde diğer dinlere göre çok daha fazla mümine sahip olduğu tartışılmaz. Ancak bu kitapta değerlendirilen, farklı dinlerin birbirlerine göre ne kadar etkili olduğu değil de, kişilerin birbirlerine göre ne kadar etkili olduğudur. Hıristiyanlık, İslam'dan farklı olarak, tek kişi değil iki kişi -İsa ve Aziz Paul- tarafından kurulmuştur ve bu nedenle gelişimi konusunda gösterilen çabanın payesi bu iki kişi arasında paylaştırılmalıdır.

İsa Hıristiyanlığın temel ruhani bakış açısı ve insan davranışına ilişkin fikirleri kadar, temel etik ilkelerini de oluşturdu. Ancak Hıristiyan teolojisi esas olarak Aziz Paul'un çalışmalarıyla şekillendirilmiştir. İsa, ruhani bir mesaj sundu; Aziz Paul, buna İsa'ya tapınmayı ekledi. Dahası, Aziz Paul Yeni Ahit'in kayda değer bir kısmının yazarı ve Hıristiyanlığın birinci yüzyıldaki yayılma sürecinin arkasındaki en büyük güçtü.

İsa, Buda ve Muhammed'den farklı olarak, öldüğünde oldukça gençti ve arkasında kısıtlı sayıda havari bıraktı. İsa'nın öldüğü sıralar müritleri sadece küçük bir "Yahudi mezhebi" oluşturuyorlardı. Bu küçük mezhebin, hem Yahudilere hem de Yahudi olmayanlara ulaşan ve zaman içinde dünyanın en büyük dinlerinden biri haline gelen dinamik ve çok daha büyük bir harekete dönüşmesi; büyük ölçüde Aziz Paul'un yazılarının ve dini yayma konusundaki bitmez tükenmez çabalarının sonucudur.

Bu nedenlerle bazı insanlar İsa'dan çok Aziz Paul'un Hıristiyanlığın kurucusu sayılması gerektiğini ileri sürerler. Bu mantıksal sonuca ulaşacak bir irdeleme, Aziz Paul'un listede İsa'nın üzerinde yer almasını gerektirir. Bununla birlikte, her ne kadar Aziz Paul'un etkisi olmadan Hıristiyanlığın ne durumda olabileceği pek açık değilse de "İsa"sız Hıristiyanlığın var bile olamayacağı oldukça açıktır.

Yine de Hıristiyan kilisesinin ya da Hıristiyanların daha sonra İsa adına yapmış oldukları tüm işlerden İsa'nın sorumlu tutulması da, kendisi bu eylemlerin çoğunu onaylamayacağından, pek mantıklı görünmemektedir. Bazıları, örneğin çeşitli Hıristiyan mezhepleri arasındaki din savaşları, Yahudilerin barbarca katledilmelerinin ya da kıyıma uğratılmalarının, İsa'nın tutum ve öğretilerine aykırılığı o kadar açıktır ki, bunları İsa'nın telkin ettiğini söylemek tamamen mantıksız olacaktır.

Benzer şekilde, modern bilimin temelleri batı Avrupa'nın Hıristiyan ulusları tarafından atılmış olmakla birlikte, bilimin gelişiminde İsa'nın payından söz etmek de uygunsuz olacaktır. Şurası muhakkaktır ki, ilk Hıristiyanlar İsa öğretisini fiziksel dünyanın bilimsel incelemesi için bir çağrı olarak yorumlamamışlardır. Aslında Roma'nın Hıristiyanlığı kabulüyle birlikte hem genel teknoloji düzeyinde hem de bilime gösterilen ilginin derecesinde bir düşüş gözlenmiştir.

Bilimin Avrupa'da zaman içinde yeniden gelişmesi, Avrupa mirasında bilimsel düşünceden yana bir şeyler olduğunun bir göstergesidir. Bu "şeyler" İsa söylemleri değil, Aristoteles ve Eudid'in çalışmalarında simgeleşen Antik Yunan mantığı(rasyonalizm)dır. Modern bilimin kilisenin gücünün ve Hıristiyan sofuluğunun dorukta olduğu zamanlarda değil de, Avrupa'nın Hıristiyanlık öncesi mirasına yeniden ilgi göstermeye başladığı bir dönem olan Rönesans'ın hemen ardından gelişmesi de dikkate değer bir konudur.

İsa'nın Yeni Ahit'te anlatıldığı şekliyle hayat hikayesi okurların çoğu için çok bildiktir ve burada tekrarlanmayacaktır. Yine de kaydedilmesi gereken birkaç nokta vardır, öncelikle, İsa'nın hayatı hakkında sahip olduğumuz bilginin çoğu kesin değildir. Gerçek adının ne olduğundan bile emin değiliz. Büyük bir olasılıkla sık rastlanır bir Yahudi adı olan Yeşua (İngilizcesi Joshua) idi. Doğum yılı da kesin değildir, M.Ö. 6 olduğu düşünülmektedir. Müritleri tarafından çok iyi bilinmiş olması gereken ölüm yılı bile, bugün kesin olarak bilinmiyor. İsa arkasında kendisine ait satırlar bırakmadı ve hayatı hakkında hemen tüm bildiklerimiz Yeni Ahit'teki kayıtlarda var olanlardır.

Yazık ki Yeni Ahit'in ilk dört metni çeşitli noktalarda birbirleriyle çelişkiye düşer. Örneğin, Matta ve Luka, İsa'nın son sözlerini farklı şekillerde ifade ederler, her iki şekil de, tesadüfen, Eski Ahit'ten doğrudan yapılmış alıntılardır.

İsa'nın Eski Ahit'ten alıntı yapabilmesi kazara olan bir şey değildi; Hıristiyanlığı başlatan kişi olmasına karşın, kendisi inançlı bir Yahudiydi. İsa'nın Eski Ahit'in İbrani peygamberlerine birçok yönden çok benzediğine ve Onlardan derinden etkilenmiş olduğuna sık sık işaret edilir. Bu peygamberler gibi İsa da, O'nu gören insanlar üzerinde derin ve kalıcı izler bırakan, son derece etkileyici bir kişiliğe sahipti. "Karizmatik" sözcüğünün tam anlamıyla, karizmatik bir kişiydi.

Bununla birlikte, bir noktada Muhammed ile keskin bir tezat oluşturdu: Muhammed'in dini olduğu kadar siyasi bir lider de olmasına karşın, İsa'nın, ne sağlığında ne de sonraki yüzyılda yer alan siyasi gelişmeler üzerinde hemen hiç etkisi olmamıştır. (Elbette her ikisi de uzun vadeli siyasal gelişmeler üzerinde dolaylı bir etkiye sahiptir.) İsa etkisini tamamen ahlaki ve ruhani konularda hissettirmiştir.

İsa öncelikle ahlaki konularda iz bıraktıysa eğer, etik düşüncelerinin dünyayı ne derecede etkilediğini sormak hiç kuşkusuz ki uygun olacaktır. İsa öğretisinin merkezinde duran önermelerden birinin "Altın kural" olduğu tartışılmaz. Günümüzde Altın kural Hıristiyan - Hıristiyan olmayan ayrımı yapılmaksızın, çoğu insan tarafından ahlaki davranışların akla yakın bir rehberi kabul edilmektedir. Bu kuralı, her zaman başarılı olamasak da genellikle uygulamaya çalışırız. Eğer İsa, bu neredeyse evrensel kabul görmüş kuralın çıkış noktası olsaydı, mutlaka bu listenin en başında yer alırdı.

Ama, Altın kural aslında, Yahudiliğin İsa'nın doğumunun çok öncesinde kabul etmiş olduğu bir önermedir. M.Ö. 1. yüzyılın hahamlarının lideri olan Hillel, Altın kuralı açıkça ifade etmiş ve Yahudiliğin en önde gelen ilkesi olduğunu vurgulamıştır. Bu düşünce yalnızca Batı dünyasında bilinen bir şey de değildir. Çinli filozof Konfüçyüs bu görüşü yaklaşık M.Ö. 500'de ortaya atarken, eski bir Hint destanı olan Mahabharata'da da geçtiğini söylemiştir. Altın kuralın arkasında yatan felsefe, belli başlı dini toplulukların neredeyse hepsi tarafından kabul edilmektedir.

Peki bu İsa'nın ahlaka ilişkin özgün fikirleri olmadığı anlamına mı gelmektedir? Hiç de değil! Çok özel bir bakış açısı Matta 5:43-44'de sunulmaktadır:

"Komşunu sev, düşmanından nefret et dendiğini duymuşsundur. Ama ben sana diyorum ki, düşmanlarını sev, sana lanet okuyanlara hayır dua et, senden nefret edenlere iyilik yap ve seni suiistimal edenler, sana zulmedenler için dua et."

Ve birkaç satır öncesi, "...kötülüğe karşı koyma: Sağ yanağına vururlarsa sol yanağını da çevir."

Bu düşünceler -İsa'nın gününde ne Yahudiliğin ne de diğer dinlerin ilkeleri arasındaydı- hiç şüphesiz şimdiye dek ifade edilmiş en çarpıcı ve özgün etik görüşler arasındadır. Eğer yaygın olarak uygulansalardı, İsa'yı bu kitapta ilk sıraya almakta hiç tereddüt etmezdim.

Ama işin gerçeği, bu görüşler, yaygın uygulama bir yana, genel kabul bile görmemektedirler. Hıristiyanların çoğu, "düşmanını seveceksin" emrini -en fazla- mükemmel bir dünyada belki gerçekleştirebilecek bir ideal olarak düşünmekte; ancak içinde yaşadığımız gerçek dünyada davranışlarımızı yönlendirecek akılcı bir rehber olmadığı görüşünü paylaşmaktadırlar. Normal koşullar altında bu ilkeyi uygulamadığımız gibi, başkalarının uygulamasını da beklemeyiz ve çocuklarımıza uygulamaları gerektiğini öğretmeyiz. Bundan dolayı, İsa'nın en kendine has öğretisi, merak uyandıran ancak uygulanmaya çalışılmayan bir önerme olarak kalmaktadır.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 37-41.